

BOLA TARBIYASIDA OILANING O'RNII**Xayrullayeva Dilnoza Narzullayevna****Abduqodirova Gulnora Shuhrat qizi***Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari**E-mail: xayrullayevadilnoza@218gmail.com**Tel: +998992961306**e-mail: agulnora2106@gmail.com**+9989912318268*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bola tarbiyasida oilaning o'рни, uning shaxs kamolotidagi ahamiyati va ta'siri keng yoritilgan. Maqolada oila bolaning ilk ijtimoiy muhiti sifatida uning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatları va xulq-atvorining shakllanishida asosiy rol o'ynashi tahlil qilinadi. Shuningdek, ota-onaning namunasi, oiladagi mehr-muhit, tarbiya uslublari hamda ularning bola ruhiyati va ijtimoiylashuviga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Maqola orqali sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalashda oilaning mas'uliyati va ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Oila, bola tarbiyasi, shaxs, ota-ona, axloqiy tarbiya, ijtimoiy muhit, rivojlanish, oilaviy tarbiya, ma'naviyat, psixologiya

Annotation: This article examines the role of the family in child upbringing and its impact on personality development. It analyzes the importance of the family as the primary social environment where a child's worldview, moral values, and behavior are formed. Special attention is given to the role of parents, family atmosphere, and educational methods in the spiritual, psychological, and social development of the child. The article highlights the significance of the family in shaping a well-rounded and harmonious individual.

Keywords: Family, child upbringing, personality, parents, moral education, social environment, development, family education, spirituality, psychology

Аннотация: В данной статье рассматривается роль семьи в воспитании ребенка и её влияние на формирование личности. Анализируется значение семьи как первичной социальной среды, в которой формируются мировоззрение, нравственные качества и поведение ребенка. Особое внимание уделяется роли родителей, семейного микроклимата, а также воспитательных методов в процессе духовного, психологического и социального развития ребенка. В статье обосновывается важность семьи в формировании гармонично развитой личности.

Ключевые слова: Семья, воспитание ребенка, личность, родители, нравственное воспитание, социальная среда, развитие, семейное воспитание, духовность, психология

KIRISH

Jamiyat taraqqiyoti va kelajagi bevosita yosh avlodning qanday tarbiya topishiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, bola tarbiyasi masalasi har doim dolzarb ahamiyat kasb etib kelgan. Insonning shaxs sifatida shakllanishi esa, avvalo, oiladan boshlanadi. Oila – bu bolaning birinchi ijtimoiy muhiti bo'lib, unda bola hayotiy ko'nikmalarni, axloqiy me'yorlarni va ijtimoiy munosabatlarni o'zlashtiradi.

Bugungi globallashuv jarayonida turli axborot oqimlari, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy o'zgarishlar bolalar tarbiyasiga yangi talablarni qo'yimoqda. Bunday sharoitda oilaning tarbiyaviy roli yanada ortib, ota-onaning mas'uliyati kuchaymoqda. Shu sababli, oilada sog'lom muhit yaratish, farzandlarga to'g'ri yo'l-yo'riq berish va ularni barkamol shaxs etib tarbiyalash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada bola tarbiyasida oilaning o'rni, uning asosiy funksiyalari hamda farzand kamolotiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Jamiyatning barqaror rivojlanishi va kelajak avlodning yetuk shaxs bo'lib kamol topishi bevosita tarbiya jarayoniga, ayniqsa, oiladagi tarbiyaga bog'liqdir. Inson hayotining dastlabki bosqichlari aynan oilada o'tadi va shu davrda uning xarakteri, dunyoqarashi hamda hayotga bo'lgan munosabati shakllana boshlaydi. Shu boisdan ham oila nafaqat ijtimoiy institut, balki bola shaxsini tarbiyalovchi eng muhim muhit sifatida e'tirof etiladi. Oila – bu mehr, e'tibor, hurmat va o'zaro tushunish hukm suradigan muhit bo'lishi kerak. Aynan shunday muhitda ulg'ayayotgan bola o'zini erkin his qiladi, o'z fikrini ochiq ifoda eta oladi va mustaqil qaror qabul qilishga o'rganadi. Aksincha, oilada befarqlik, nizolar yoki noto'g'ri tarbiya uslublari mavjud bo'lsa, bu bola ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, uning shaxs sifatida shakllanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bugungi kunda globallashuv, axborot texnologiyalarining tez sur'atlarda rivojlanishi va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar yosh avlod tarbiyasiga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari bolalarning dunyoqarashiga kuchli ta'sir o'tkazmoqda. Bunday sharoitda oilaning nazorati, yo'naltiruvchi roli va ma'naviy qo'llab-quvvatlashi yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-onalar nafaqat farzandlariga moddiy sharoit yaratib berishi, balki ularning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojiga ham alohida e'tibor qaratishi zarur.

Shuningdek, oila jamiyatning ajralmas bo'g'ini sifatida umumiy ijtimoiy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazib beruvchi muhim vosita hisoblanadi. Milliy an'analar, urf-odatlar, odob-axloq me'yorlari aynan oilada singdiriladi va bu jarayon bolaning ijtimoiylashuvida muhim o'rin tutadi. Shu jihatdan qaraganda, sog'lom va mustahkam oila – barkamol jamiyatning poydevori hisoblanadi.

Mazkur maqolada bola tarbiyasida oilaning o'рни, uning asosiy vazifalari, tarbiyaviy usullari hamda zamonaviy sharoitda oilaning roli keng tahlil qilinadi. Shuningdek, oilaviy muhitning bola ruhiyati va ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi.

ASOSIY QISM

Bola tarbiyasida oila hal qiluvchi o'rin tutadi, chunki inson shaxsining asosiy fazilatlari aynan oilada shakllanadi. Bola hayotining ilk yillaridan boshlab ota-ona va yaqinlar ta'sirida o'zini anglash, atrof-muhitni idrok etish hamda jamiyat qoidalariga moslashishni o'rganadi. Shu bois oila bolaning nafaqat jismoniy, balki ma'naviy, axloqiy va ruhiy kamolotini ta'minlovchi asosiy muhit hisoblanadi. Avvalo, oilaning tarbiyaviy funksiyasi muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandga yaxshi-yomonni ajratish, halollik, adolat, mehnatsevarlik, hurmat kabi insoniy fazilatlarni o'rgatadi. Bola bu fazilatlarni ko'proq nasihatdan ko'ra ota-onaning kundalik xatti-harakatlari orqali o'zlashtiradi. Shuning uchun ota-onaning shaxsiy namunasining o'рни beqiyosdir. Agar ota-ona o'zida ijobiy xulq-atvorni namoyon etsa, bola ham shunga intiladi. Ikkinchidan, oilaning ruhiy-ma'naviy muhit yaratishdagi roli katta. Oilada hukm suradigan mehr-oqibat, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash bolaning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Bunday muhitda ulg'aygan bola o'ziga ishonadi, tashabbuskor bo'ladi va jamiyatda o'z o'rnini topishga intiladi. Aksincha, nizoli yoki sovuq muhit bolada qo'rquv, ishonchsizlik va tushkunlik kabi salbiy holatlarni keltirib chiqaradi. Uchinchidan, oila bolaning ijtimoiylashuvi uchun asosiy bosqich hisoblanadi. Bola jamiyatdagi munosabatlarni, ijtimoiy me'yorlarni va rollarni avvalo oilada o'rganadi. Kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, jamoada o'zini tutish, muomala madaniyati kabi ko'nikmalar oilada shakllanib, keyinchalik maktab va boshqa ijtimoiy muhitlarda rivojlanadi. Shuningdek, oilaning ta'limiy va rivojlantiruvchi vazifasi ham muhimdir. Ota-onalar farzandining qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlab, ularni rivojlantirishga yordam berishi kerak. Kitob o'qishga rag'batlantirish, mustaqil fikrlashga undash, savol berishga imkon yaratish bolaning intellektual rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy sharoitda bu jarayon yanada muhim bo'lib, ota-onalar farzandlarini to'g'ri axborotni tanlashga va undan oqilona foydalanishga o'rgatishi lozim. Bundan tashqari, oilada intizom va mas'uliyatni shakllantirish ham muhim vazifalardan biridir. Bola o'z majburiyatlarini bajarish, vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'z harakatlari uchun javobgarlikni his qilishni oilada o'rganadi. Bu esa uning kelajakdagi mustaqil hayotiga mustahkam zamin yaratadi. Xulosa qilib aytganda, oila bola tarbiyasining barcha jihatlarini qamrab oluvchi muhim ijtimoiy institutdir. Uning ta'siri orqali bola shaxs sifatida shakllanadi, jamiyatga moslashadi va hayotda o'z yo'lini topadi. Shu sababli har bir oila farzand tarbiyasiga ongli va mas'uliyatli yondashishi zarur.

Bola tarbiyasida oilaning o'рни beqiyos bo'lib, u inson shaxsining barcha jihatlari shakllanishida asosiy muhit vazifasini bajaradi. Bola dunyoga kelgan ilk kunlardan boshlab oila a'zolari bilan muloqotda bo'ladi va shu orqali hayotni anglay boshlaydi. Aynan shu jarayonda uning xarakteri, hissiyoti, qadriyatlarini va hayotga bo'lgan munosabati asta-sekin shakllanadi. Eng avvalo, oilada mehr va ishonch muhitini yaratish muhim hisoblanadi. Bola o'zini xavfsiz va qadrlangan his qilgan muhitda erkin rivojlanadi. Ota-onaning mehribonligi, e'tibori va qo'llab-quvvatlashi bolaning ruhiy sog'lom bo'lishiga xizmat qiladi. Bunday bola kelajakda o'ziga ishonadigan, boshqalar bilan sog'lom munosabat o'rnata oladigan shaxs bo'lib yetishadi. Shu bilan birga, oilada to'g'ri tarbiya uslublarini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Haddan tashqari qattiqqo'llik yoki aksincha, ortiqcha erkinlik bolaning noto'g'ri shakllanishiga olib kelishi mumkin. Tarbiyada muvozanat – talab va mehr uyg'unligi zarur. Ota-onalar farzandiga nafaqat cheklovlar qo'yishi, balki ularni tushuntirib berishi, suhbat orqali ongiga singdirishi lozim. Bola tarbiyasida oilaning yana bir muhim jihati – milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishdir. Har bir xalqning o'ziga xos urf-odatlarini, an'analari va ma'naviy boyliklari mavjud. Bola shu qadriyatlarni oilada o'rganadi va ularni o'z hayotida qo'llay boshlaydi. Bu esa uning o'zligini anglashiga, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularining shakllanishiga yordam beradi. Bundan tashqari, oila bolaning mehnatga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Uy ishlariga jalb qilish, mas'uliyatli vazifalar topshirish orqali bola mehnatsevarlikni, tartib-intizomni va sabr-toqatni o'rganadi. Bu ko'nikmalar uning kelajakdagi hayotida muvaffaqiyatga erishishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy davrda oilaning yana bir vazifasi – bolani axborot xurujlaridan himoya qilish va to'g'ri yo'naltirishdir. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali kelayotgan turli xil ma'lumotlar bola ongiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ota-onalar farzandining axborot iste'molini nazorat qilishi, unga foydali va zararli ma'lumotlarni farqlashni o'rgatishi zarur. Shuningdek, oilada muloqot madaniyatini rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Ota-ona va bola o'rtasidagi ochiq va samimiy suhbatlar ishonchni mustahkamlaydi. Bola o'z muammolarini bemalol ayta oladigan muhitda ulg'aysa, u turli salbiy ta'sirlardan yiroq bo'ladi. Umuman olganda, oila – bu bola hayotining poydevori bo'lib, unda shakllangan fazilatlar butun umr davomida unga hamroh bo'ladi. Shuning uchun oilada yaratilgan sog'lom muhit, to'g'ri tarbiya va e'tiborli munosabat barkamol avlodni voyaga yetkazishning eng muhim shartidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abu Nasr Forobiy – Fozil odamlar shahri.
2. Abu Ali ibn Sino – Donishnoma (tarbiya va axloq haqidagi qarashlar).

3. Abdulla Avloniy – Turkiy guliston yoxud axloq.
4. Jan-Jak Russo – Emil yoki tarbiya haqida.
5. Konstantin Ushinskiy – Inson – tarbiya predmeti.
6. Anton Makarenko – Ota-onalar uchun kitob.
7. Vasiliy Suxomlinskiy – Bolalarga yurakdan beraman.
8. Lev Vygotskiy – Bola psixologiyasi va rivojlanishi.